

Zveza geografov Slovenije
Komisija za hidrogeografijo
p.p. 306
1001 Ljubljana

Stališče o poplavah in upravljanju voda

Stališče Komisije za hidrogeografijo pri Zvezi geografov Slovenije (KHG) v sodelovanju z Oddelkom za naravne nesreče Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU, Oddelkom za geografijo FF UL, Oddelkom za geografijo FHŠ UP, o poplavah in upravljanju voda na javni razpravi v organizaciji Društva vodarjev Slovenije 20. 11. 2014 v Ljubljani.

Stališče je bilo sprejeto na osnovi medsebojnega dogovora geografov in je odprto za nadaljnjo razpravo in nove predloge. Stališče se lahko sproti prilagaja novim strokovnim spoznanjem.

Ključno sporočilo

Preventivni sonaravni ukrepi in preiščljena raba obvodnega prostora izboljšujejo možnosti izogibanja večjim škodam in dolgotrajnemu odpravljanju posledic poplav. Vodi je treba pustiti prostor, hkrati pa z ozaveščanjem, izobraževanjem in strokovnimi podlagami (na primer zemljevidi nevarnosti in ogroženosti) odgovornost prenesti tudi na posameznika. Država naj na področju upravljanja z vodami deluje interdisciplinarno in participativno.

KHG nasprotuje gradnji velikih zadrževalnikov in nasipov ter gradnji velikopoteznih regulacij in obrežnih zavarovanj kot edinemu načinu varovanja pred poplavami, podpira pa gradnjo manjših zadrževalnikov in sonaravnih ukrepov za varovanje pred poplavami v povirjih in na obstoječih poplavnih ravninah. Prav tako podpiramo preiščljeno čiščenje strug skladno z načeli Vodne in Poplavne direktive. Ureditve vodotokov naj se prilagajajo lokalnim geografskim značilnostim porečja in naj bodo okoljsko, socialno in ekonomsko sprejemljive.

V preteklosti je bilo z mnogimi neprejšljenimi in enostranskimi posegi v vodotoke narejeno precej napak, ki se odražajo še danes. Na takih odsekih bi bilo smiselno zasnovati načrte dolgoročne renaturacije, ki bi vplivala tudi na boljše nevtralizacijske sposobnosti voda in lažje doseganje okoljskih ciljev. Nujna je skupna nacionalna strategija ravnanja z vsemi naravnimi viri, zlasti z vodo, in celovito upravljanje porečij, ki mora vključevati tudi prilagajanje na podnebne spremembe.

1 Preventiva in strategija. Pomemben del naporov pri varstvu pred naravnimi nesrečami je preventiva, ki je na področju poplavne varnosti čedalje pomembnejši del celostnega upravljanja s porečji.

Geografi kot aktivne preventivne ukrepe podpiramo manjše, lokalne sonaravne ukrepe v povirjih za varovanje pred posledicami poplav in erozijskih procesov, kot so sodobno zasnovane pregrade iz naravnih materialov z ribjimi stezami, prebiralne pregrade, kašte, pragovi ter različni biotehnični ukrepi, ne podpiramo pa prostorsko obsežnih ukrepov kot edini možni ukrep. Podpiramo premišljeno čiščenje strug skladno z načeli Vodne in Poplavne direktive, ki naj bo sonaravno in naj se nanaša zgolj na redno košnjo in občasno čiščenje obrežne vegetacije, ne pa tudi na poglobljanje strug. Izvaja naj se zgolj na počasneje tekočih vodotokih na ravnini in v gričevjih, hudourniki v hribovju in gorovju pa naj bodo (z izjemo odstranjevanja proda iz zaplavnih pregrad ter prodnih zadrževalnikov) iz čiščenja izvzeti.

Državna strateška politika naj spodbuja osveščanje, izobraževanje ter raziskovalno dejavnost na področju varstva in zaščite pred naravnimi nesrečami. Za dolgoročno uspešno, sonaravno in trajnostno upravljanje z vodami ter varovanje pred poplavami je nujna skupna nacionalna strategija ravnanja z vsemi naravnimi viri, zlasti z vodo. Prav tako v strategiji in načrtih upravljanja s porečjem (prostorom in vodo) ne sme izostati prilagajanje na podnebne spremembe.

Ker je strategija dolgoročni dokument, ki presega trajanje mandata, se morajo nosilci politične oblasti do nje opredeliti in predvideti ukrepe, ki bodo izvedeni v času njihovega mandata. Pri preverjanju uspešnosti se preverja tudi realizacija teh ukrepov.

2 Poplave so naravni pojav, ki ga ni mogoče preprečiti; nekatere človekove dejavnosti in podnebne spremembe prispevajo k večji verjetnosti pojava, nepremišljeni posegi v prostor pa lahko povečajo škodljive posledice poplav.

3 Vodi (rekam, podzemni vodi, vodi na kraških poljih, morju) **je treba pustiti prostor.** Upravljavska enota naj bo porečje. Reka ni le struga, ampak je njen sestavni del tudi njena poplavna ravnica, širše gledano pa njeno porečje (vodozbirno zaledje), ki ga je treba upoštevati pri vseh posegih v vodni odtok, posebej pa pri pozidavi in hidro-melioracijskih delih.

Učinke poplav najbolj občuti prebivalstvo ob rekah, nanje pa vplivamo vsi, ki živimo in gospodarimo z zemljišči v porečju. Učinki številnih (tudi individualnih) posegov v prostor na krajevni ravni, od katerih je vsak zase na videz nepomemben, se v porečju seštevajo.

Posebej s hudourniškimi poplavami so povezani pogosto rušilni erozijski procesi, ki so eden največjih preoblikovalcev površja Zemlje. Zato je treba pri načrtovanju rabe prostora upoštevati izjemne okoliščine, ne zgolj verjetnostni povratni cikel poplav (pretoki z 10-, 50- ali 100-letno povratno dobo).

4 Previdnost pri uporabi »trdih« tehnični ukrepov. Izkušnje nas učijo, da so le-ti večinoma zasnovani kratkoročno, ne upoštevajo celotnega porečja in zato težave pogosto le preselijo,

ne pa odpravijo. Varljiva oziroma navidezna je tudi ti. tehnična varnost, saj poveča občutek varnosti pri prebivalcih in ustanovah, ki se zato ne vedejo smotrno. Nujno je umeščanje teh ukrepov v dolgoročne, strateške dokumente za celovito upravljanje s porečji, katerih sestavni del so tudi protipoplavni ukrepi.

Nujna je izdelava evidence vodne infrastrukture v Sloveniji, ki vključuje tudi vrednotenje starejših objektov kot podlago za določanje višine sredstev za njihovo vzdrževanje, ki je zdaj pomanjkljivo. Na vodni infrastrukturi so nujna stalna vzdrževalna dela, ki bodo posredno zagotovila večjo poplavno varnost ter varstvo pred hudourniki, erozijo in plazovi. Opozarjamo na dolgoročni pomen pomanjkljivo vzdrževane infrastrukture posebej v povirjih v slovenskih gorskih pokrajinah in na zavarovanih območjih.

5 Investicije in škode Pri številnih posegih v okolje smo v Sloveniji priča različnim pritiskom rabe prostora (kapital, lokalne skupnosti). V investicijskih stroških bo treba računati s stroški urejanja porečij in izvajanjem protipoplavnih ukrepov, po možnosti pa upoštevati stroške morebitnih prihodnjih škod. V zvezi s tem opozarjamo, da Statistični urad Republike Slovenije od leta 2008 ne zbira več podatkov o neposrednih škodah ob naravnih nesrečah, podatki o sredstvih za sanacije pa so sektorsko razpršeni. Omenjene stroške pa je treba znižati predvsem s prepovedjo gradnje na poplavnih območjih, kar že velja po Zakonu o vodah.

6 Zakonodaja. Zakonodaja na področju voda je nedodelana, administrativni postopki so zapleteni in dolgotrajni ter zato neučinkoviti. Problematično je parcialno delovanje države, zato je treba dati poudarek na participativnemu pristopu. Nujna je interdisciplinarnost in dejavna vključitev vseh deležnikov (EU, država, občina, posamezniki, strokovnjaki različnih ved).

Na ravni države je nujna strategija, ki naj obsega tudi dogovor o prioritetah in delitvi odgovornosti, ki naj temelji na javnosti podatkov, informacij in rezultatov analiz, povezanih z nevarnostjo zaradi naravnih nesreč in razpravo o možnih načinih sanacije, vključno z možnim umikom stavb ali prebivalcev iz nevarnih območij, kjer bi to bilo dolgoročno smiselno. Prostorsko načrtovanje se mora prilagajati upravljanju z vodami, saj je sektorsko in po nivojih razbito prostorsko načrtovanje (država – občine) eden glavnih razlogov za vse hujše posledice poplav. Ne glede na izvedbo protipoplavnih ukrepov je treba poplavne ravnice še naprej ščititi pred pozidavo.

7 Osveščanje in izobraževanje. Dolgoročni uspeh je mogoč s trajnim ozaveščanjem, izobraževanjem in promoviranjem sonaravnega trajnostnega načrtovanja upravljanja z vodami.

Izobraževanje in ozaveščanje o naravnih nesrečah sta vseživljenjska procesa, ki ne sodita zgolj v formalno izobraževanje, temveč tudi v vsakdanje življenje prek življenjskega sloga.

Komisija za hidrogeografijo v sodelovanju z ARSO izvaja akcijo *Postavitve oznak visokih voda*. Oznake nameščamo na objekte in vodomerne postaje ter vanjo aktivno vključujemo širšo javnost: učitelji, učenci, lokalna gasilska društva, občine.

8 Zemljevidi nevarnosti in ogroženosti. Nujno je poenotenje metodologije izdelave zemljevidov poplavne in drugih naravnih nevarnosti ter spodbujanje njihove širše uporabe, zlasti pri prostorskem načrtovanju. Zemljevide nevarnosti zaradi naravnih procesov in zemljevide ogroženosti zaradi naravnih nesreč je treba izdelovati sistematično in skupaj z ustreznimi katastri stalno posodabljati in dopoljevati (prim. portal *Geohazard*).

9 Nujnost prenosa odgovornosti od države k posameznikom. Večina prebivalcev ob naravni nesreči ni pripravljena prevzeti soodgovornosti za posledice, temveč prelaga odgovornost v veliki meri na državo. V prihodnje bo morala država z ustreznimi spodbudami in strokovnimi podlagami prenesti skrb za varstvo in zaščito pred naravnimi nesrečami tudi na posameznike.

Ljubljana, 9. 12. 2014